

Tyskerne og havgusen

af Jens Andersen

Besættelsestiden rummer et væld af dramatiske begivenheder og »gode historier« – og Hanstholm er særligt rig på dem. Mange af historierne er så gode, at man som historiker har svært ved at fæste lid til dem, især fordi historierne bliver stadig bedre undervejs og findes i forskellige versioner. En af disse historier er den om, hvordan tyskerne i Hanstholm blev skræmt af havgusen, som kom rullende ind fra Vesterhavet.

Historien om tyskerne og havgusen findes nedskrevet i mindst tre forskellige udgaver i første halvdel af 50'erne.

Den ældste udgave, jeg har fundet, stod i Thisted Amtsavis 8. august 1951:

»... Hanstholm-kanonerne blev kun brugt een gang efter prøveskydningen. Det var i sommeren 1944. En dag ved middagstid rullede en mærkelig taage ind mod kysten. Da gik der panik i tyskerne. De kendte ikke Vestkystens lunefuldheder, men troede, at det var kunstig taage fra allierede krigsskibe. Kommandanten gik amok. Han gav ordre til ild, og i et par timer buldrede kæmpekanonerne løs og spyttede deres dyre og dødbringende last ud i havet ...

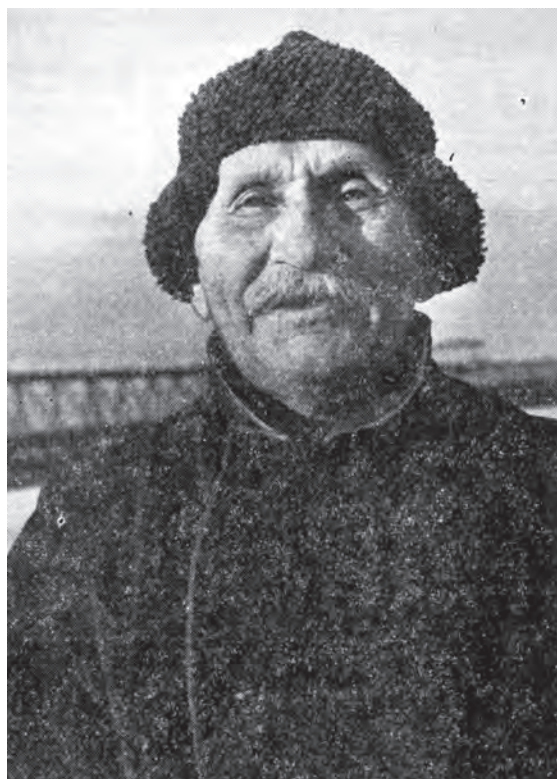
Langt om længe opdagede man, at fjenden kun var et naturfænomen. Danskerne trak paa smilebandet, og den tyske kommandant rasede.«

Pastor Ludwig Mehr berettede i sin bog *Livet på Hanstholm* i 1953:

»... Der forefaldt en morsom episode under krigen. En dag stod havgusen som en stor tæt sky ind imod land. Tyskerne løb til deres stillinger, de troede, at de allierede kom og havde kastet røgslør. De spurgte en fisker, hvad han troede, det var. Fiskeren, som altid var fuld af kunster, så meget alvorlig ud og sagde, at han aldrig havde set noget lignende. Alle fiskerne morede sig, de vidste jo, hvad det var.«

Endelig fortalte Berlingske Aftenavis 26. januar 1955:

»... Engang jog »Bette-Per« Skræk og Rædsel i flere Tusinde Tyskere. Det var før Hansted blev evakueret i 1942. Tyskerne havde allerede da faaet

»Bette-Per«, alias Peder Mikael Pedersen (1879-1964), fotograferet i 1955. (Efter: Berl.Aftenavis 26.1.1955)

opført en væsentlig Part af den Fæstning, som kunst- og naturinteresserede Turister fra Berlin i al Stilfærdighed havde faaet forberedt, medens de i Trediverne fremstillede sig som den thylandske Sommers begejstrede Tilbedere. En Dag sneg Havgusen sig ind over Landet. Tæt og mælkevid hindrede den alle Muligheder for at overse, hvad der rørte sig ude paa Vandet. Sommergæsternes ellers saa omhyggeligt udarbejdede Rapporter rummede intet om Taagen over Vesterhavet. Den optræder nemlig sjældent om Sommeren. Var det kunstig Taage fra engelske Krigsskibe? Blev en Landgang forberedt? Spørg Fiskerne, kommanderede Stedets tyske Øverstbefalende. Og da var det, at »Bette-Per« fik slaaet allerhøjeste Alarmberedskab over hele det 50 Kvadratkilometer store Fæstningsareal ved eftertænkning at bemærke:

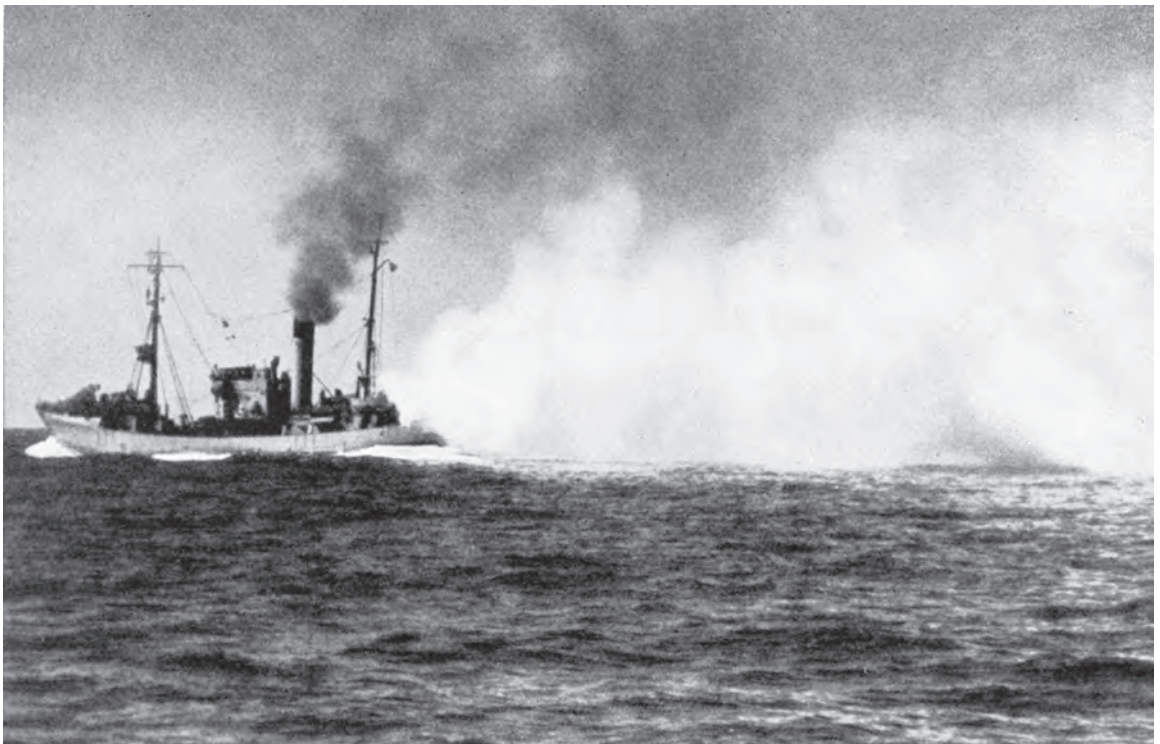
- Ja, saadan Taage har jeg aldrig set før!

Grundsubstansen i de tre versioner af historien er godt nok den samme, men detaljerne, som giver dem kulør, afviger en del. Især virker det ikke særligt logisk, når Thisted Amtsavis påstår, at alarmen skulle være foregået så sent som i 1944, for på det tidspunkt havde tyskerne været så længe ved Vestkysten, at de burde have haft tid til at stifte bekendtskab med naturfænomenet havgus; kommandanten hed på den tid Dietrich Knippenberg, og han havde været i Hansted siden maj 1941.

FRA DE TYSKE KILDER

Der var altså gode grunde til at være skeptisk over for visse af historiens detaljer.

Imidlertid stødte jeg i forbindelse med anden forskning i det tyske militærarkiv i Freiburg på nogle notater i to krigs dagbøger, som bekræfter, at historien faktisk har en kerne af sandhed.

Billede af en tysk minetryger (en ombygget damptrawler) i gang at udlægge et røgslør i 1942. Billedteksten i form af et digt forklarer hensigten: »Når tågen sig rører / kan den onde fjende intet se / Han ser så kun den hvide mur, / hvad derinde gemmer forbliver uvist ...« (Efter: Bilderbuch der Minensuch, 1943)

Et tysk søfly af typen Heinkel He 115 fra 1./Küsten-Flieger-Gruppe 906, fotograferet i på Limfjorden ved søflyvepladsen ved Aalborg i april-maj 1940. [identificerer flyets tilhørsforhold til 1/906, og eskadrillen var fra 11. april 1940 stationeret på Aalborg See – baggrunden ligner også i den grad. (Bildarchiv Süddeutscher Verlag).

Midt på eftermiddagen 7. maj 1940 indløb der en alarm fra Hanstholm til *Führer der See-Luftstreitkräfte Ost*, som sad i Kiel og styrede indsatsen af søflystyrkerne i Østersøområdet – hans ansvarsområde gik helt op til Hanstholm. Alarmen lød på, at man havde observeret en kraftig tåge foran kysten vestnordvest for Hanstholm, og at man mente, at den var kunstig.

I tiden før radaren for alvor kom i brug, var det almindeligt brugt, at skibe udlagde et tågeslør for at gøre sig usynlige for fjenden. Krigsskibene kunne gemme sig i det tætte tågeslør for enten at komme væk fra eller tæt ind på fjenden. I ly af et røgslør ville englænderne kunne snige sig gennem åbningen i minespærringen, som lå lige ud for Hanstholm, og derved usete komme forbi de kanoner, som tyskerne havde stillet op inde på landjorden. Så et

sådant tågeslør kunne jo tyde på, at den engelske flåde havde angrebsplaner i området.

Derfor gav kommandanten i Kiel kl. 16.50 ordre om, at man straks skulle sende et rekognosceringsfly op fra søflyvepladsen ved Aalborg som »alarmstart« for at undersøge den mistænkelige tåge. Eskadrillen i Aalborg, 1./Küsten-Flieger-Gruppe 906, valgte dog at spare sine besætninger, som i forvejen var spændt hårdt for med ubådssjagt i Kattegat og Skagerrak. I stedet omdirigerede man et fly, som allerede havde været ude på en opgave i det nordøstlige Skagerrak i 2½ time.

Da søflyet, en Heinkel He 115 med kendingsnummeret *KH*, kl. 19.06 landede, kunne det dog melde, at der var tale om en naturlig tåge. Kl. 20.50 modtog man meldingen i Kiel, og dermed var den sag lukket.

Krigsdagbøgerne nævner – naturligvis kunne man fristes til at sige – ikke noget om en dansk fisker, der vildledte tyskerne, og faktisk er episoden heller ikke nævnt i andre krigsdagbøger end luftkommandantens og eskadrillens – for der skete jo ingenting. Desuden har man nok også syntes, at episoden var noget pinlig, så der var ikke grund til at gøre for meget ud af den.

Vi kan således ikke bekræfte fiskeren »Bette Per«s rolle i hele postyret. »Bette Per« var imidlertid nærmest legendarisk for at have en ræv bag øret og for altid at være klar med en kvik bemærkning, så ytringen var i hvert tilfælde helt i hans ånd.

At tage fejl af havgus og røg er dog ikke noget, som var forbeholdt uerfarne tyskere – det viser en historie fra aviserne i nyeste tid.

Om eftermiddagen 22. maj 2010 ringede bekymrede Frederikssund-borgere således ind til alarmcentralen og meldte om en kraftig røgsky ved Haldor Topsøes fabrik, som ligger tæt på Roskilde Fjord. Man formodede, at der var udbrudt en stor brand, og flere politipatruljer, indsatsleder og et større antal brandbiler blev sendt af sted til fabrikken. Da de nåede frem, viste det sig heldigvis, at »røgen« skyldtes det bekendte naturfænomen, og ikke en brand.

Jens Andersen

Født 1968. Historiker og middelalderarkæolog. Siden 2001 leder af Museumscenter Hanstholm.

Kilder

Gerhard Ledig: *Bilderbuch der Minensuch*. Leipzig 1943.
L. Mehr: *Livet på Hanstholm*. Thisted 1953.

Udklip i lokalhistorisk arkiv

Berlingske Aftenavis 26.1.1955: *Da »Bette Per« jog Skræk i flere Tusinde Tyskere*.
Thisted Amtsavis 8.8.1951: *Nordeuropas stærkeste Fæstning forsvinder*.

Aalborg Amtstidende 14.3.1952: *Hanstholm – millionværdiernes triste kirkegaard*.

Bundesarchiv/Abteilung Militärarchiv, Freiburg

RM 35 I/64: *Kriegstagebuch Führer der See-Luftstreitkräfte Ost*, 1.-15.5.1940.
RM 118/149: *Kriegstagebuch Küsten-Flieger-Gruppe 906*, 1.2.-15.5.1940.